

"Wat de kranten over de ontdekking geschreven hebben klopt vaak niet"

Egyptoloog Jaap van Dijk terug in Nederland

Voorpaginanieuws in alle Nederlandse kranten, voer voor journalisten overal ter wereld en dagenlang onderwerp van gesprek op radio en televisie: het is voor weinig werkloze Groningse wetenschappers weggelegd. Egyptoloog drs. Jaap van Dijk ontdekte begin februari het graf van Maya, de schatbewaarder van farao Toetanchamon. Vanaf 1979 werkte Jaap van Dijk aan het Egyptologisch Instituut van de RUG. Eind '85 liep zijn aanstelling af.

Omdat de hitte het graafwerk in de Egyptische woestijn van maart tot januari onmogelijk maakt, keerde hij een paar weken geleden in alle stilte terug naar Nederland. Volgend jaar gaat hij weer. "Ik hoop dat ik dan een andere baan heb."

Luuk Hajema

Jaap van Dijk is de eerste om alle opwindings rond de vondst van het graf van Maya te relativeren. Want een opgewonden toestand was het vorige maand. Het onderzoek moest anderhalve week worden stilgelegd om de permensen te woord te staan die uit alle hoeken van de wereld naar Egypte waren gekomen. Thuis in Groningen stond de telefoon in februari dagenlang roodgloeiend. Alles en iedereen wilde weten wat er nu precies was gevonden, maar dat konden Jaap's vrouw Nelleke en de kinderen natuurlijk niet vertellen.

Belangrijk?

Betekent de vondst van het graf van Maya werkelijk de belangrijkste ontdekking op het gebied van de Egyptische oudheid sinds 1922, toen het graf van Toetanchamon werd blootgelegd? Of is er sprake van een betrekkelijk onbeduidende vondst, zoals Egyptische deskundigen schijnen te hebben beweerd?

Jaap: "De waarheid ligt zoals gewoonlijk ergens in het midden. Maya is zeker niet te vergelijken met de ontdekking van het graf van Toetanchamon. Zo'n vondst doe je waarschijnlijk nooit weer. Maar wetenschappelijk is het heel belangrijk."

De commotie ontstond doordat een correspondent van de BBC het bericht de wereld instuurde dat het graf van Maya in ongeschonden staat was opgespoord. De BBC-verslaggever legde ook de link met Toetanchamon. Jaap: "Zodra de naam van Toetanchamon wordt genoemd, slaan alle stoppen door."

Als het graf ongeschonden zou zijn geweest, had dat betekend dat het een grote hoeveelheid

kostbaarheden bevatte. Maar van meet af aan stond vast dat het graf al door rovers is aangedaan, vermoedelijk reeds in de oudheid. Rovers hadden ook destijds niet de gewoonte goud en sieraden te laten liggen, zodat er op dat gebied waarschijnlijk niet veel meer te halen zal zijn. Waarschijnlijk - zekerheid daarover bestaat er niet. De eigenlijke sarcofaagkamer, de ruimte waar de mummie in werd bijgezet, hebben de onderzoekers nog niet bereikt. Die ruimte ligt aan het eind van een zeven à acht meter lange gang, die bijna volledig is volgestort met puin. Door wie, dat is niet bekend. Het kunnen de grafrovers zijn geweest, het is ook mogelijk dat het in de 14e eeuw voor Christus door de tijdgenoten van Maya zelf is gedaan. Jaap: "Het kan bijvoorbeeld best zijn dat de rovers door het puin zijn gekropen en de sarcofaag aan stukken hebben geslagen. Want de sarcofaag was voor hen zeer interessant - in de windsels van de mummie bevonden zich meestal kostbare amuletten."

Lepsius

Wat hebben de onderzoekers dan wel gevonden? En ook: hoe hebben zij het graf van Maya ontdekt?

Het onderzoeksteam van de Engelse Egypt Exploration Society en het Leidse Rijksmuseum van Oudheden onder leiding van de Engelsman Geoffrey Martin begon in 1976 haar werkzaamheden aan de hand van een kaart van de Duitse Egyptoloog Lepsius. Die maakte in 1843 tekeningen van het graf van Maya, op grond van zijn eigen waarnemingen. Het gedeelte van het graf dat bovengronds is aan-

gelegd was destijds nog ten dele zichtbaar.

Lepsius liet tevens een schets van de omgeving na. Doordat het graf in de loop der jaren onder het woestijnzand verdween en niemand er meer naar omkeek, bleek het niet mogelijk de exacte locatie te achterhalen. Maar om nu te zeggen dat het materiaal van Lepsius echt waardeloos is gebleken zou onjuist zijn: de plaats waar men het onderzoek tien jaar geleden startte ligt tien tot vijftien meter verderop.

De afgelopen jaren stuitte men achtereenvolgens op de graven van Maya's tijdgenoot Horemheb, de hoogste militaire ambtenaar, Tia, de zus van farao Ramses II en Ramose, een ondergeschikte van Horemheb. In de onderaardse ruimtes van het graf van Ramose vonden Geoffrey Martin en Jaap van Dijk een door rovers uitgehakte opening naar een nieuw onbekend graf. Op de tweede ondergrondse verdieping ontdekten zij een voorportaal met een paar goedgeconserveerde reliëfs: wanden met tekeningen en hiërogliefen. Uit de teksten van de reliëfs bleek dat het om het graf van Maya ging. Jaap: "Deze ruimte is nog door niemand gezien, ook niet door Lepsius. Die heeft alleen een stukje van de bovenbouw kunnen bekijken."

Dus dat was het moment dat je hart stilstond, zoals de Telegraaf wist te melden?

Licht: "Nou nee. Ik vond het heel spannend, heel leuk. Maar wat de kranten erover hebben geschreven klopt over het algemeen niet erg."

Hij laat was het moment dat de eerste foto's zien die van de reliëfs zijn gemaakt. Maya, zijn vrouw Merit en de god Osiris zijn er uitstekend op te onderscheiden. De

foto's mogen echter nog niet in de krant.

Reliëfs

Voor de reliëfs zijn voor het onderzoek van belang. De teksten kunnen een schat van informatie bevatten over het leven van de overledene. Gewoonlijk zijn de wanden van de ondergrondse ruimtes van een graf eenvoudig uitgehakt in de rotsige bodem en bevatten zij geen versieringen. De fraaie kalkstenen reliëfs van het graf van Maya zijn uniek. Zij bevatten afbeeldingen van figuren in gele en soms ook blauwe kleuren.

Jaap: "Aan het eind van de gang die nu nog vol ligt met puin zijn in ieder geval nog meer ruimtes met reliëfs. Waarschijnlijk wel drie of vier. Dat hebben wij kunnen zien door de kleine spleet aan de bovenkant van de gang."

De onderzoekers hopen dat de nieuwe reliëfs zullen bevestigen dat Maya dezelfde persoon is als May, waarvan op een grafsteen op een begraafplaats in Amarna gewag wordt gemaakt.

Jaap: "De naam van de voorganger van Toetanchamon was Achnaton. Deze Achnaton heeft geprobeerd één enkele god in te voeren, in plaats van het veelgodelendom dat tot dat moment bestond. Dat sloeg helemaal niet aan. Achnaton werd door latere generaties in Egypte als misdadiger beschouwd.

Achnaton raakte tijdens zijn regering in conflict met de priesters en is weggetrokken vanuit Thebe. In Amarna heeft hij een nieuwe residentie opgebouwd.

Op de begraafplaats in Amarna is de naam May aangetroffen, een man met dezelfde titels als onze Maya."

Toetanchamon is in Amarna

opgegroeid, maar verliet die plaats na de dood van Achnaton. De voorstellingen bij het lege graf van May - de graven werden in Egypte zoals bekend al tijdens het leven van de hoogwaardigheidsbekleders aangelegd - zijn verwijderd. Dat kan er op wijzen dat May eerst in ongenade is gevallen, maar later zijn invloed heeft herwonnen, als een soort van regent voor de jonge Toetanchamon.

Jaap: "Het is een heel verleidelijke theorie dat May en Maya dezelfde persoon zijn. In het graf van Maya hopen we daar meer gegevens over aan te treffen. Het is niet eens nodig dat wij Maya's hele levensverhaal vinden. Een inscriptie waarop zijn naam zonder die laatste a wordt geschreven kan al een voldoende bevestiging zijn."

Groningen

De vraag die zich natuurlijk opdringt, is of de spectaculaire ontdekkingen ertoe hebben geleid dat Jaap van Dijk aanbiedingen heeft gekregen om zijn onderzoek ergens anders voort te zetten, nu de Groningse universiteit heeft afgehaakt.

Jaap: "Wat moet ik daarvan zeggen... Ik kan daar wel wat over speculeren, maar dat lijkt me niet verstandig. Laat ik het erop houden dat de vondst van Maya nog geen concrete gevolgen heeft gehad."

In ieder geval is hij vast van plan om ook volgende winter weer naar Egypte af te reizen. "Ik hoop dat ik dan een andere baan heb."

Hij wil nog wel kwijt dat hij niet te spreken is over de manier waarop zijn vakgroep uit de Taakverdelings en Concentratie operatie is gekomen. De studierichting Egyptologie werd opgeheven en heeft nu de status van bijvakvoorziening.

Jaap: "Egyptologie is als een soort wisselgeld gebruikt. De Letterenfaculteit moest bezuinigen en dan lijkt het heel wat om een compleet instituut op te heffen. Maar in wezen is het niet meer dan een druppel in een emmer. Professor Te Velde en ik waren de enige leden van de wetenschappelijke staf. Het was een bloeiende vakgroep, die internationaal zeer werd gewaardeerd. Ik heb de indruk dat andere, niet met name te noemen personen, er munt uit hebben geslagen dat wij politiek niet zo sterk stonden. Of laat ik het anders zeggen: anderen hebben het wat slimmer gespeeld."

De positie van prof. dr. H. Te Velde is nu voor de helft veiliggesteld. Te Velde heeft vorige maand voorgesteld die halve formatieplaats met Jaap van Dijk te delen. Jaap: "Dat voorstel ligt er nog steeds."

Maar een besluit van die strekking is nog niet genomen.

"Te Velde en ik hebben geen zin om eindeloos te gaan zitten procederen. Aan de andere kant: we moeten ons natuurlijk ook niet als een lam naar de slachtbank laten leiden."

Egyptologen zijn geen actievoerders, dat is duidelijk. Jaap: "Ik heb er helemaal geen behoefte aan om dit tegen de faculteit te gaan uitspelen. Dat wordt alleen maar tegen ons gebruikt."

Jaap van Dijk zelf zal het nooit hardop willen zeggen, daar is hij te bescheiden voor. Daarom doet de UK het maar: het is natuurlijk een merkwaardige, om niet te stellen een absurde zaak, dat een door zorgen geteisterde faculteit als die van Letteren een alom gewaardeerd onderzoeker zo maar laat gaan.

Foto: Elmer Spaargaren, EFG

